

الگوی مفهومی جهاد تبیین از دیدگاه مقام معظم رهبری

ندا کاوند*^۱، یوسف محمدی مقدم^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۹

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، دوره بیست و پنجم، شماره ۹۷.۲، اسفند ۱۴۰۱

 20.1001.1.1735501.1401.25.94.6.1

چکیده

جبهه استکبار از همان ابتدای پیروزی انقلاب و تکوین نظام اسلامی، سعی داشت که با نقشه‌ها و ابزارهای مختلف آن را سرکوب یا استحاله نموده و پیام انقلاب و دستاوردهای بزرگ آن را تحریف نماید. لذا از دروغ، ابهام افکنی، وارونه نشان دادن واقعیت‌ها برای غلبه بر قلب و اذهان مردم استفاده نمود. رهبر فرزانه انقلاب روایت صادقانه حقایق و تبیین منطقی و هوشمندانه آرمان‌ها و دستاوردهای انقلاب را علاج این فتنه استکبار دانسته و بر جهاد تبیین تأکید دارند. با این مفروض شناخت ابعاد مختلف جهاد تبیین در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) هدف این مکتوب می‌باشد. این پژوهش با رویکرد آمیخته انجام شد. در بخش کیفی از مطالعات کتابخانه‌ای جهت گردآوری داده‌ها و از روش تحلیل محتوای قراردادی و دلفی جهت استخراج ابعاد و مؤلفه‌ها بهره گرفته شده است و در بخش کمی به صورت میدانی به ارزیابی روایی و پایایی داده‌ها پرداخته شد. روایی داده‌ها با آلفای کریپندورف و پایایی آن‌ها با ضریب همبستگی کندال ارزیابی و تأیید شد که در مجموع ۲۹۴ مفهوم اولیه، ۲۹ مقوله فرعی و ۸ مقوله اصلی شناسایی گردید. یافته‌ها نشان داد که جهاد تبیین در ۶ عرصه فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، دینی و فکر و اندیشه تبلور می‌یابد. همچنین اخلاق‌مداری، دین‌مداری، دانش و آگاهی، انقلابی‌گری، ولایت‌مداری، مدیریت جهادی و عقلانیت، از جمله عوامل زمینه‌ساز جهاد تبیین می‌باشند. کامیابی در جهاد تبیین دستاوردهای همچون دستیابی به تمدن نوین اسلامی، امیدآفرینی، توسعه و پیشرفت، اقتدار و عزتمندی، امنیت ملی و بین‌المللی و انسجام و وحدت اسلامی را در پی خواهد داشت.

کلیدواژه:

ابهام افکنی، تحریف، جهاد تبیین، دستاوردهای انقلاب، مقام معظم رهبری، آمیخته.

^۱ دانش‌آموخته دکترا، مدیریت دولتی، دانشگاه فرهنگیان، بروجرد، ایران (نویسنده مسئول) پست

الکترونیک: nkavand@yahoo.com

^۲ استاد، گروه مدیریت، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران پست الکترونیک:

you_mohammad@yahoo.com

۱- مقدمه و بیان مسئله:

۱-۱- مقدمه موضوع

یأس آفرینی، سیاه‌نمایی، نفرت‌پراکنی، تشویش و اعتمادزدایی از طریق سوارشدن بر جهل جامعه و تحریف حقیقت‌ها، همواره ابزاری در جهت استیلای ظالمان و مستکبران و انزوای صالحان و مظلومان در طول تاریخ بوده است که سبب شد در اغلب زمان‌ها و دوران‌ها اهل باطل بر دنیا تسلط داشته باشند. تأثیرگذاری بر افکار عمومی، دچار ابهام نگه‌داشتن افکار و رها کردن اذهان مردم یکی از هدف‌های بزرگ دشمنان اسلام و انقلاب اسلامی می‌باشد (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰/۷/۵). لذا دشمنان با ابزارهای پیشرفته و بسیار نو و با توانایی بسیار بالا به منظور نفوذ و سلطه دست به جنگ روانی زده است تا با وارونه جلوه دادن واقعیت‌ها و ایجاد فضایی غبارآلود و پر از ابهام، مردم را در تقابل اسلام و نظام اسلامی قرار دهد. از این رو بیان واقعیت‌ها، تبیین و روشن‌گری مهم‌ترین راهبرد مقابله با هجمه‌های دشمنان (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۸۴/۲/۱۱)، مهم‌ترین عرصه جهاد است (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰/۱۱/۳). جهاد تبیین راهبردی حیاتی در تقویت و تحکیم باورهای اعتقادی مردم و خنثی نمودن توطئه‌ها و نقشه‌های دشمن می‌باشد، که وظیفه همه ملت اسلام و امت اسلام است (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۵/۲/۲۹).

۱-۲- ضرورت موضوع

نقشه راه و طرح کلی دشمن در مقابله با نظام اسلامی، برای ما نقشه راه را ترسیم می‌کند. به‌گونه‌ای که هر مسئله‌ای که آماج حمله آن‌هاست باید مورد تأکید و تکیه ما قرار گیرد (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۷۰/۵/۲۳). در جهان امروز با عنایت به شرایط جاری در زمینه جریان سازی‌های فکری و اجتماعی، از مدت‌ها قبل، کلیدواژه‌های تحت عنوان «جنگ روایت‌ها» از طرف رهبر معظم انقلاب مطرح شده است. در زیرمجموعه این کلیدواژه، اصل «جهاد تبیین» به‌عنوان یک راهکار عملیاتی مورد تأکید معظم له قرار گرفته است. انتخاب این کلیدواژه به‌عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر شرایط فعلی از سوی مقام عظمای ولایت نشان‌دهنده ضرورت شناخت و پرداختن به جهاد تبیین و ترسیم‌کننده استراتژی اجرای آن می‌باشد. جهاد تبیین این امکان را فراهم می‌آورد تا ابهام‌آفرینی‌های موجود در فضای اجتماعی را به‌نوعی مورد خدشه قرار داده و با آن مقابله نماید، لذا خنثی‌کننده توطئه دشمن، منتشرکننده اقدامات درست و اثربخش و پاسخ‌دهنده به پرسش‌ها می‌باشد. از سوی دیگر تبیین درست واقعیت‌ها، بیان دستاوردهای انقلاب اسلامی و خدمات ارزشمند انجام‌گرفته در دوران پسا انقلاب برای رفع خلأها و دستیابی به

آینده‌ای مطلوب و ... باعث می‌شود، با قضاوت‌ها و برداشت‌های درست؛ فضای تخریب، سیاه‌نمایی و شایعه‌پراکنی علیه نظام اسلامی تنگ‌تر شود و فرصت برای نفوذ دشمنان فراهم نگردد. لذا جهاد تبیین به‌عنوان یک ضرورت و یک مأموریت مهم باید به‌عنوان یک فریضه قطعی و یک فریضه فوری در دستور کار همگان قرار گرفته (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰/۱۱/۱۹) و سعی شود زمینه‌های لازم جهت درک و شناخت بهتر این جهاد و ابعاد و گونه‌های آن مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری فراهم آورده شود.

۳-۱- اهمیت موضوع

انسان موجودی است که سه ساحت فکر و فهم، ایمان و عاطفه و عمل و رفتار دارد و زمانی به عمل اقدام می‌کند که قلبش و فکرش، برای انجام آن آماده باشد. در ساحت عمل و رفتار است که تبیین اهمیت می‌یابد و سعی افراد و گروه‌ها بر این است که برای رسیدن به اهداف، مبانی و اهداف خود را تبیین نموده و یا در پوششی از تبیین و اقناع قرار دهند (صلح میرزایی، ۱۴۰۱، ص ۵). تبیین حرکتی آرام و با نفوذ بسیار برای اقناع و جذب مخاطب برای تصرف و وابسته‌سازی افکار و اذهان مردم یک جامعه است که بر اساس هدف می‌تواند در جهت تسلط بی‌منازعه و پایدار و یا در جهت توانمندسازی و استقلال بکار رود. جبهه باطل ترجیح می‌دهد کمتر به زور و خشونت متوسل شده و بیشتر از همراه سازی، تبیین و اقناع برای دستیابی حداکثری به اهداف خود یعنی تسلط بر اذهان قلوب مردم و استعمار جوامع استفاده نماید. بدون تردید امروز دشمنان از اینکه بتواند به اسلام و نظام اسلامی ضربه بزند ناامید می‌باشند، اما از نفوذ کردن ناامید نیستند؛ و سعی دارند با نفوذ دل‌ها را تسخیر و ذهن‌ها را تغییر بدهند (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۰/۴/۱۲)؛ بنابراین عدم تبیین حقایق و مسائل برای جامعه، موجب عدم گفتمان سازی و زمینه‌سازی نفوذ و تسلط دشمن بر اذهان مردم جامعه می‌شود (صلح میرزایی، ۱۴۰۱، ص ۲۷۱). از این‌رو تبیین، بیان و رساندن واقعیت‌ها یک اصل اساسی در تفکر اسلامی و نظام اسلامی است. لذا مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با اشاره به مسئله نفوذ دشمن بر لزوم دفاع و تهاجم در برابر تحرکات مختلف دشمن در زمینه‌های مختلف رسانه‌ای، اقتصادی، امنیتی و... تأکید دارند. لذا پرداختن به جهاد تبیین چه در عرصه عمل و چه در عرصه نظر به‌عنوان یک راهبرد اساسی برای استحکام و ماندگاری و پایداری نظام اسلامی (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۸۰/۳/۱۴) دارای اهمیت دوچندان می‌باشد؛ زیرا در جهاد تبیین سعی بر این است که با دادن اطلاعات مبنایی به مخاطبین، به دانایی جامعه عمق بخشیده شده و سطح آگاهی شهروندان در رابطه با موضوعات مهم و مطرح‌شده بالا برده شود و در عمل یک سپر امنیتی در مقابل شبهه‌ها و اطلاعات ناقص ارائه‌شده از سوی دشمنان و

معاندین ایجاد گردد. بر این اساس مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) تبیین و روشننگری را مهم‌ترین عرصه جهاد در برابر هجمه‌های دشمن در عرصه‌های مختلف (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰/۱۱/۳) معرفی نموده و بر اهمیت پرداختن به آن به نحوی متقن و استوار تأکید مؤکد دارند.

۴-۱- مساله اصلی

در عصر کنونی که عصر جهانی‌شدن است، بحران‌ها به واسطه چالشی شدن مسائل، شدت بیشتری یافته و بحران نفوذ تهدیدی بالقوه برای یک نظام محسوب می‌شود که تحت فشار زمانی و شرایط کاملاً نامطمئن، اتخاذ تصمیمات حیاتی را ضروری می‌سازد (آب نیکی، ۱۳۹۳، ص ۳۲). جمهوری اسلامی ایران به دلیل دارا بودن منابع عظیم طبیعی (نفت، گاز، معادن و ...) و موقعیت خاص ژئوپولیتیک در منطقه و جهان و همچنین ارائه مدل جدیدی از حکومت که برآمده از یک تحول اساسی به نام انقلاب اسلامی است و همچنین داشتن ماهیتی ضد استکباری و دنبال نمودن سیاست استقلال‌خواهی، به‌طور طبیعی همواره در معرض تهدید نفوذ از سوی قدرت‌های استکباری و در رأس آن‌ها آمریکا قرار دارد. به‌طوری‌که در وضعیت کنونی نفوذ دشمن یکی از تهدیدهای بزرگ برای این کشور است (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۴/۶/۲۵).

نفوذ در مراکز حساس و تصمیم‌گیر، ایجاد تفرقه، القای تسلیم مقابل آمریکا به‌عنوان راه‌حل مشکلات (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۸/۸/۲۴)، نفوذ در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اعتقادی، جریان سازی داخلی و فعال کردن چالش‌های قومی- مذهبی با هدف ایجاد موازنه و وحشت علیه ایران، جنگ رسانه‌ای و بی‌ثبات سازی داخلی (مؤمن زاده، ۱۳۹۲، ص ۱۵۴)، تغییر رفتارهای بین‌المللی به‌منظور تسلیم سازی، عملیات روانی، ایجاد شکاف درون حاکمیت، تلاش برای نفوذ در جامعه مدنی ایران، نزدیک شدن به جریان‌های معاند نظام (فرهادی، ۱۳۹۷، ص ۱۱۳) و... از جمله سناریوهای نفوذ است. لذا استکبار با ابزارهایی نظیر شبه افکنی، شایعه‌پراکنی، ترویج بی‌اعتمادی در جامعه و... به دنبال براندازی و استحاله نظام اسلامی از درون جامعه ایران و تضعیف قدرت ایران می‌باشد. نسخه‌ی علاج این تهدیدات، روشننگری و ایستادگی است (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۸/۸/۲۴). باید با روشننگری اذهان، بیان واقعیت‌ها، شبه زدایی و ابهام‌زدایی، توطئه‌های دشمن را خنثی نمود و فضایی بدون ابهام و شبهه، سرشار از اعتماد که مردم در کنار نظام اسلامی ایستاده باشند، ایجاد نمود.

با توجه به شرایط کنونی و خلأ موجود احساس شده در مسئله تبیین و روشننگری مسئله اصلی این مقاله، پرداختن به «جهاد تبیین» و الگوی مفهومی آن، از دیدگاه مقام معظم

رهبری (مدظله‌العالی) است و به این پرسش پاسخ داده خواهد شد که الگوی مفهومی جهاد تبیین در اندیشه و منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چیست؟

۵-۱- نحوه سازمان‌دهی مقاله

در این مقاله، ابتدا به چهارچوب نظری و پیشینه تحقیق پرداخته می‌شود، سپس با توجه به هدف پژوهش، «جهاد تبیین» مورد توجه قرار گرفته و گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در زمینه تبیین، روشنگری و جهاد تبیین مورد بررسی قرار می‌گیرد، در نهایت الگوی مفهومی جهاد تبیین ارائه می‌گردد.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه

۲-۱- ادبیات نظری

- جهاد تبیین

جهاد تبیین شیوه دیگری از جهاد و مهم‌ترین عرصه جهاد در عصر کنونی است؛ که ترکیبی از دو عنصر «جهاد» و «تبیین» است. کلمه جهاد از ماده «ج ه د» و «جهد» (به فتح) به معنی مشقت و تلاش فوق‌العاده است و «جهد» (به ضم) به معنی تلاش فراوان، یا طاقت و درکل به‌نوعی واداشتن بدان چه بر آن سخت و دشوار باشد، گفته شده است (آیینی و موسوی، ۱۴۰۰، ص ۱۲۸). علامه طباطبایی، جهاد و مجاهده را مبالغه در جهد و به معنی به کار بستن قدرت و طاقت معنی کرده است، پس جهاد و مجاهده، به معنای به کار بستن نهایت درجه طاقت و قدرت است (قرایی آشتیانی و پور صادق، ۱۳۹۸، ص ۱۰). از نظر لغوی جهاد معادل کلمه مبارزه در فارسی است (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۰/۱/۸). مبارزه به معنای سعی و تلاش برای از میان برداشتن موانع (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۸۳/۸/۲۰) و تلاش کردن و به کار گرفتن نیرو و توان برای تحقق بخشیدن به یک هدف است (مصباح، ۱۳۸۳، ص ۱۹). در مفهوم اسلامی، هر تحرک و هر تلاشی جهاد نیست و جهاد عبارت است از تلاشی مستمر، همه‌جانبه، هوشمندانه و مخلصانه (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۰/۵/۲۶) که در مقابل یک دشمن و یک خصم است. تبیین از ماده «بین» به دو معنای متضاد می‌آید: که گاه به معنای جدایی و گاه به معنای اتصال است. ولی به نظر می‌رسد که معنای اصلی به معنای جدایی و فراق است. منتها چون جدایی از چیزی چه بسا باعث پیوستن به امری دیگر می‌شود، به لازمه آن نیز اطلاق شده است. واژه «تبیین» در بسیاری از آیات قرآن به معنای ظهور و اکتشاف و وضوح آمده است؛ لذا «بینه» به چیزی گفته می‌شود که دلیل روشن و آشکاری است، خواه عقلی باشد یا محسوس (مکارم شیرازی، ۱۳۸۸، ج ۱، ص ۲۱۳). تبیین فرایندی عقلی-

پژوهشی (معرفتی) است که بر اساس دلیل و برهان و به شیوه‌ای منسجم و منطقی، به بررسی جنبه یا جنبه‌های گوناگون یک مسئله پرداخته و از پیدایش مسأله‌ی مجهول یا امر مبهم، به وجود می‌آید (جمشیدی، ۱۳۹۰، ص ۷۰). تبیین روشن کردن، قابل فهم ساختن، بیان کردن، روشن‌نگری (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۵/۳/۳) و فرایند توضیح، شرح و وضوح سازی از بدفهمی‌ها است.

جهاد تبیین الگوی اعتدالی نگرش به مفهوم جهاد است که پیاده‌سازی راستین و اصیل مفهوم جهاد در حوزه عمل را به نمایش می‌گذارد، همان الگویی است که در قرآن بدان اشاره شده و در سیره پیامبران و معصومین نیز مشاهده می‌شود. جهاد تبیین، جهادی است که در آن حق را شناخته، درست فهمیده و حکیمانه تبیین می‌نمایند.

در جهاد تبیین ابتدا باید خطر را دقیق و همه‌جانبه شناخت و درک درستی از ابعاد حمله دشمن داشت که کجاها را هدف بمباران خود قرار داده است. ابزارها و شیوه‌های دشمن و اقتضائات و شرایط محیطی مخاطبان مورد آماج را فهمید. سپس باید روحیه جهادی در تبیین معارف اسلامی و انقلابی و شبه افکنی‌ها و تحریفات دشمن داشت (باقری چوکامی، ۱۴۰۱، ص ۸۰).

در جهاد تبیین ضمن تبیین حقایق نظام و واقعیت‌های جامعه و جداسازی آن‌ها از بیراهه‌ها و انحراف‌ها و پاسخ متقن و به هنگام شبه افکنی‌ها و تحریف‌ها، بایستی به طرق مختلف برای رفع ضعف‌هایی که مشاهده می‌شود کوشید و از مواضعی که ممکن است مورد سوءاستفاده دشمن قرار گیرد، همواره خود و دیگران را پرهیز داد. لذا در تبیین باید به دور از جنجال و هیاهو و با بیان بلیغ و مستدل به گونه‌ای که به جان‌ودل بنشیند، حقایق را با منطق قوی، سخن متین و عقلانیت کامل، همراه با زینت عاطفه و عواطف انسانی و به‌کارگیری اخلاق منتشر کرد و از دشنام، تهمت، فریب و دروغ به افکار عمومی به‌شدت اجتناب نمود (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰ / ۷ / ۵). با این وصف پایبندی به اصول اخلاقی، دشمن‌شناسی و بصیرت، صبر و استقامت، عقلانیت و دانش و آگاهی از الزامات اساسی در جهاد تبیین می‌باشند که در کنار ایمان و توکل به خدا زمینه‌ساز موفقیت در مسیر تبیین و رسالت روشن‌نگری است.

۲-۲- پیشینه پژوهش

با توجه به لزوم توجه به بحث تبیین و روشن‌نگری در شرایط کنونی و تأکیدات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بر مسئله جهاد تبیین تاکنون مطالعات و اقدامات پژوهشی در این

زمینه انجام گرفته است که در این بخش به بررسی پیشینه مطالعاتی انجام شده در این حوزه که مطابقت با پژوهش پیش رو دارند، پرداخته شده است.

جدول ۱ پیشینه پژوهش

نویسندگان و روش استفاده شده	اهداف و یا سؤالات اصلی	مهم ترین یافته ها
خدادوست و صالحی زاده (۱۴۰۱) توصیفی - کتابخانه ای	بررسی جهاد تبیین در عرصه دستاوردهای اعتقادی انقلاب اسلامی با رویکردی بر قرآن کریم و حدیث	با بررسی فرضیه های پژوهش نتایج ذیل به دست آمده اند: ۱- انقلاب اسلامی در زمینه احیای اصول توحید، نبوت، معاد، امامت پیشرفت های قابل توجهی داشته است. ۲- انقلاب اسلامی در زمینه احیای اصول توحید و خداپرستی و رونق بخشیدن به نماز جمعه و نماز جماعات و نماز اعیاد فطر و قربان و همچنین تأسیس ده ها هزار مسجد و مکان های عبادی پیشرفت های قابل توجهی داشته است. ۳- انقلاب اسلامی در زمینه احیای نبوت و پیامبر شناسی و احیای ادیان الهی در جهان پیشرفت های قابل توجهی داشته است. ۴- از دستاوردهای انقلاب اسلامی در زمینه معاد می توان به مبارزه با ظلم ستیزی و پدید آمدن جامعه ای حق گرا اشاره نمود. ۵- از دستاوردهای انقلاب اسلامی در زمینه امامت می توان به برگزاری باشکوه اعیاد امامت و ولایت و همچنین زمینه سازی حکومت مهدوی و تمدن سازی جهانی تشیع اشاره نمود.
فرهمندیان (۱۴۰۱) توصیفی - تحلیلی	بررسی شرایط کامیابی جهاد تبیین	نتایج نشان داد: تخصصی کردن تبیین، توجه به سطوح مخاطب جامعه، توجه به ابزار تبیین، توجه به جهادی بودن جهاد تبیین، بیان واقعی و مستند و تبیین همراه با در نظر گرفتن مشکلات موجود از مهم ترین شرایط موفقیت جهاد تبیین می باشد.
امیری و توکلی خانیکی (۱۴۰۱) تحلیلی - کتابخانه ای	بررسی مؤلفه های سیاسی جهاد تبیین بر اساس نهج البلاغه	نتایج نشان می دهد که مهم ترین مؤلفه های سیاسی جهاد تبیین بر اساس نهج البلاغه حکومت و رهبری، جلب رضایت مردم، شفافیت و پاسخگویی به مردم، گفتمان سازی و جنگ نرم است.
مرادی و فراهانی (۱۴۰۱) توصیفی - تحلیلی	شناسایی و ایجاد درک مناسب از راهبرد تبیین و	نتایج نشان داد که دشمن در جنگ شناختی به منظور استحاله نظام اسلامی همواره تاکتیک های مختلف چون تحریف، تهدید، تطمیع، تحقیر، تشکیک، خدعه،

<p>وسوسه، اغوا و... را حسب شرایط، مقتضیات، امکانات و نوع جامعه هدف در دستور کار دارد؛ که با «راهبردی جهادی» به منظور شناخت و تبیین صحیح حقایق و واقعیت‌های این میدان، اعم از نقش‌ها و توطئه‌های دشمنان مطابق آموزه‌های دینی، می‌توان ضمن خنثی‌سازی این تهدید، آن را به فرصتی جهت استعلای حق و حقیقت و بیان صحیح گفتمان و ارزش‌های نظام اسلامی و دستاوردها و موفقیت‌ها آن در حوزه‌های مختلف، تبدیل کرد.</p>	<p>چیستی، چرایی، الزامات و چگونگی تحقق و اجرای آن در مقابله با جنگ شناختی</p>	
<p>نتایج نشان داد که بر اساس نظر رهبر انقلاب جهاد تبیین در فضای مجازی یک جریان جهادی و انقلابی اصیل برای ابهام‌زدایی از شبهات، اخبار جعلی و تحریف در سطح جامعه است که باید به نفع ارزش‌های ملت مدیریت‌شده و نسبت به آرایش جنگی، تصمیم‌گیری فعال تولید محتوا و شبکه ملی اطلاعات در جهت مقابله با دشمن در جهت مسیر گام دوم انقلاب اقدام و تلاش گردد.</p>	<p>بررسی جهاد تبیین در فضای مجازی از منظر رهبر انقلاب</p>	<p>محمودی و صادقی (۱۴۰۱) توصیفی-تحلیلی</p>
<p>مبتنی بر یافته‌های پژوهشی روحانیت اگرچه در بیشتر مواقع تلاش داشته نقش تبیینی خود را به درستی و بجا انجام دهد، ولی به دلایلی نتوانسته است برای تبیین احکام اسلامی در ظرف جمهوری اسلامی ایران، از برخی شبهات فکری سیاسی مخالفان اسلام و نظام با قاطعیت عبور نماید؛ بنابراین، برای حفظ اسلام و نظام اسلامی، بیش از هر چیز باید به تبیین و روشن‌گری افکار در این زمینه با سلاح تهذیب و اخلاق همراه شد؛ زیرا تبیین، به دل‌های آحاد جامعه راه پیدا می‌کند. پس اگر جامعه‌ای بر مدار تبیین بگردد، مسئولان آن جامعه در دل‌های مردم نفوذ کرده و ارتباطات آن‌ها مانا و پایدار خواهد بود</p>	<p>روحانیت در دوران جمهوری اسلامی- ایران، چه نقشی در تبیین احکام اسلامی و حفظ حکومت دارد؟</p>	<p>عیسی نیا (۱۴۰۱) کتابخانه‌ای-تحلیلی</p>
<p>بر اساس نتایج مهم‌ترین شاخصه‌های جهاد تبیین در قرآن و کتاب مقدس مقاومت، پایداری و جهاد که ناشی از ایثار و از خود گذشتگی است، امید به آینده؛ نوع دوستی و احترام به حقوق دیگران، اخلاق‌مداری، خدامحوری، عدم تعرض در پیوند صحیح افراد با</p>	<p>بررسی شاخص‌های جهاد تبیین در قرآن کریم و کتاب مقدس</p>	<p>طاهری و غضنفری (۱۴۰۱) تحلیلی-کتابخانه‌ای</p>

یکدیگر، دوری از ظلم به طبقه مظلوم، دست‌درازی و طمع به مال یتیم، تهمت به افراد و غیره؛ توصیه به انفاق و صلح‌رحم است.		
این کتاب شامل دو بخش «مفهوم‌شناسی» و «ساختارشناسی» جهاد تبیین می‌باشد که در بخش اول به «مسائل مفهومی تبیین» و در بخش دوم به «تکنیک‌ها و مهارت‌های جهاد تبیین» با تکیه بر بیانات و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پرداخته شده است.	تجهیز «دانشجویان و طلاب» به «تکنیک‌ها و مهارت‌های جهاد تبیین»	نصیری فرد (۱۴۰۱) کتابخانه‌ای
در این کتاب به بررسی مفهوم تبیین، اهمیت و ضرورت تبیین، عناصر مؤثر در تبیین مسائل، لوازم و ابزارهای لازم جهت تبیین، الزامات و اصول تبیین، آنچه باید تبیین شود، نتایج، آثار و پیامدهای تبیین بر اساس بیانات و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پرداخته شده است.	بررسی بیانات مقام معظم رهبری پیرامون تبیین و روشنگری	عباسی و خاک رنگین (۱۴۰۰)

وجه نوآوری مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین:

در این مقاله سعی شده است که ضمن بررسی منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در زمینه جهاد تبیین، جهاد تبیین در دامنه‌ای گسترده‌تری مورد مطالعه قرار گرفته و تمامی ابعاد و عرصه‌های نیازمند تبیین و روشنگری که در معرض تهدید و نفوذ دشمن می‌باشند، از نقطه نظر مقام عظامی ولایت شناسایی و الگویی مفهومی که به درک و شناخت بهتر جهاد تبیین یاری می‌رساند، ارائه گردد.

۳- روش تحقیق

۳-۱- نوع تحقیق

پژوهش حاضر از جمله پژوهش‌های کاربردی- توسعه‌ای است که از نظر ماهیت اکتشافی است.

۳-۲- استراتژی کلی تحقیق

پژوهش حاضر در گروه پژوهش‌های آمیخته قرار می‌گیرد. استراتژی این پژوهش در بخش کیفی رویکرد استقرایی است که داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و اسنادی گردآوری و با روش تحلیل محتوای قراردادی در نرم‌افزار Maxquda تجزیه و تحلیل شده است. در این

بخش جامعه آماری این بخش مجموعه بیانات و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) است که به‌صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. تحلیل محتوا، رویکردی توصیفی-تفسیری می‌باشد که مستلزم حدودی از تفسیر و نیز پیش از آن انتخاب اطلاعات است و اگرچه توصیف هدف در آن مهم است، اما برخی از توصیف‌ها در این رویکرد به سمت تفسیر و تأویل می‌رود (ذاکری و شیروانی شیرینی، ۱۴۰۱، ص ۴۳). روش تحلیل محتوا، به پژوهشگر اجازه می‌دهد، اصالت و حقیقت داده‌ها را ذهنی، ولی با روشی علمی تفسیر نماید. در این روش از طریق فرآیند کدبندی نظام‌مند، عینیت نتایج تضمین می‌شود. این فرآیند بیش از هر چیز مرهون خلاقیت پژوهش‌گر بوده و دستاوردی منحصر به فرد است (معمایی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۱۲). از آنجاکه هدف پژوهش ارائه الگوی مفهومی جهاد تبیین از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) است و روش بهره‌مندی از بیانات معظم له در کانون تحلیل قرار دارد، در این پژوهش رویکرد تحلیل محتوای قراردادی بر اساس روش گرانهایم و لوندمن (۲۰۰۴) جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها بکار گرفته شد. در روش تحلیل محتوای قراردادی داده‌های خام مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد، (معمایی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۱۲) و در چهار مرحله تجزیه و تحلیل انجام می‌شود:

۱) مطالعه مکرر متون و اسناد و مصاحبه‌ها (داده‌ها) به منظور پیدا نمودن درک صحیحی نسبت به کل موارد ۲) استخراج واحدهای معنایی و دسته‌بندی آن‌ها تحت عنوان واحدهای فشرده ۳) خلاصه و دسته‌بندی واحدهای فشرده و انتخاب برجسته مناسب ۴) مرتب نمودن زیر دسته‌ها بر اساس مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در زیر دسته‌ها ۵) انتخاب عنوان مناسبی که قابلیت پوشش دسته‌ها را دارا باشد (واحدیان عظیمی و رحیمی، ۱۳۹۲، ص ۱۵).

در پایان کدگذاری و مقوله‌بندی الگوی نهایی ارائه می‌شود (فائدی و گلشنی، ۱۳۹۵، ص ۶۹). در ادامه از روش دلفی جهت تعیین اهمیت و دسته‌بندی شاخص‌ها بهره گرفته شد. به‌منظور سنجش میزان اجماع نظر نخبگان از روش‌های کمی ضریب هماهنگی کندال و آلفای کریپندورف استفاده گردید.

^۱ - Graneheim & Lundman

۳-۳- تعریف مفاهیم یا متغیرها

تبیین: مجموعه‌ای از گزاره‌ها برای تفریر مجموعه‌ای از حقایق است که علل یا پس‌زمینه مفهومی و پیامدهای آن حقایق را توصیف می‌نماید و به روشن کردن، قابل فهم ساختن، روشن‌گری (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۵/۳/۳) بیان کردن واقعیت، (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۸۷/۲/۱۴) و نشان دادن حقیقت (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۸۲/۴/۷) می‌پردازد.

جهاد: به معنای بخشش جان و هر آنچه متوقف بر آن است از مال در جنگ با مشرکان و متجاوزان به شیوه‌ای خاص، یا بخشش جان، مال و توان، در راه بالا بردن کلمه اسلام و بر پاداشتن شعائر ایمان می‌باشد (باقری و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۱۴۱).

جهاد تبیین: عبارت است از آشکارسازی حقایق و باز نمودن گره‌های ذهنی (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۸۸/۰۶/۱۴) با بیانی منطقی، مستدل و دور از هیاهو و جنجال به گونه‌ای که به جان و دل بنشینند (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰/۷/۵).

۳-۴- روش‌های گردآوری داده‌ها

داده‌های این پژوهش با مطالعات کتابخانه‌ای سخنرانی‌ها و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در خصوص جهاد، تبیین و جهاد تبیین بررسی گردید که در مجموع ۱۶۹ سخنرانی انتخاب و بررسی شد. پس از بررسی سخنرانی‌ها و استخراج و مقوله‌بندی داده‌ها در گام دوم پژوهش، از روش دلفی بهره گرفته شد. در این مرحله پانل دلفی تشکیل و پرسشنامه‌ای از داده‌های استخراج‌شده بر اساس طیف لیکرت طراحی و تنظیم گردید و در اختیار اعضای پانل دلفی قرار گرفت. از آن‌ها خواسته شده نظرات خود را در مورد اهمیت شاخص‌ها و یا دسته‌بندی آن‌ها اعلام نمایند. گرین (۱۹۸۲) معتقد است که حداقل ۷۰ درصد خبرگان شرکت‌کننده در فرآیند دلفی (گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد) باید دارای اتفاق نظر باشند. در این دور در شاخص‌ها و مقوله‌هایی که اجماع در مورد آن‌ها پایین‌تر از ۵۰ درصد بود حذف و شاخص‌ها و مقوله‌هایی که اجماع در مورد آن‌ها پایین‌تر از ۷۰ درصد بود، در دور بعدی مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس نظرات خبرگان در دور اول دلفی پرسشنامه‌ای تهیه و مجدد در اختیار نخبگان قرار گرفت. در این بخش، نخبگان باید مجدداً نظر خود را درباره میزان اهمیت هر یک از عوامل با انتخاب یکی از گزینه‌های موجود اعلام می‌کردند. در این دور از دلفی، شاخص‌ها و مقوله‌هایی که درصد اجماع آن‌ها بالاتر از ۷۰ درصد بود مورد تأیید قرار گرفت و شاخص‌ها و مقوله‌هایی که بالاتر از ۵۰ درصد بوده اما ۷۰ درصد و یا بالاتر، اجماع در مورد آن‌ها وجود نداشت، وارد دور سوم دلفی شد. در این دور پس از اعمال نظرات خبرگان پرسشنامه‌ای طراحی و در اختیار

اعضای پانل قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد مجدداً نظر خود را اعلام نمایند. در دور سوم تمام شاخص‌ها و مقوله‌ها از اجماع نظر بالای ۷۰ درصد (۹۰ درصد) نخبگان برخوردار بودند و مورد تأیید قرار گرفتند.

۳-۵- جامعه و نمونه

جامعه آماری این پژوهش در بخش کیفی مجموعه بیانات و فرامین مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) از ابتدای زعامت ایشان تا ۱۴۰۱ می‌باشد که به‌منظور احصاء مدل مفهومی جهاد تبیین به‌صورت هدفمند انتخاب و به‌صورت تمام شماری مورد بررسی قرار گرفتند.

جدول ۲ سخنرانی‌های موردبررسی مقام معظم رهبری

موضوع	تعداد	موضوع	تعداد	موضوع	تعداد
جهاد	۷۵	تبیین	۸۲	جهاد تبیین	۱۲

در بخش دوم که مربوط به انتخاب اعضاء پانل دلفی می‌باشد، اعضاء به چهار خصوصیت: دانش و تجربه در موضوع، تمایل، زمان کافی برای شرکت و مهارت‌های ارتباطی مؤثر نیاز دارند و مؤلفه‌های کلیدی مطالعه نیز صلاحیت اعضای پانل، اندازه پانل و روش انتخاب آن‌هاست (بابایی فارسانی و حسنی مقدم، ۱۳۹۸، ص ۷۷). بر این اساس تعداد ۲۰ نفر از خبرگان که شامل اساتید دارای سابقه فعالیت در بسیج اساتید، آشنایی با اندیشه و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و موضوع جهاد تبیین بودند، به‌صورت هدفمند انتخاب شدند.

جدول ۳ مشخصات اعضای پانل خبرگان

کد	اعضا پانل	رتبه علمی	سابقه	مدت عضویت در بسیج اساتید	کد	اعضا پانل	رتبه علمی	سابقه	مدت عضویت در بسیج اساتید
EJ1	خبیره اول	دانشیار	۱۶	۸	EJ11	خبیره یازدهم	استاد	۳۰	۱۴
EJ2	خبیره دوم	استادیار	۱۰	۱۰	EJ12	خبیره دوازدهم	دانشیار	۱۹	۱۸
EJ3	خبیره	استادیار	۱۲	۵	EJ13	خبیره	استاد	۲۵	۲۰

			سیزدهم				سوم	
12	۱۲	استادیا ر	خبیره چهاردهم	EJ14	10	۱۵	دانشیار	خبیره چهارم
13	۱۳	استادیا ر	خبیره پانزدهم	EJ15	15	۲۵	استاد	خبیره پنجم
10	۱۷	استادیا ر	خبیره شانزدهم	EJ16	9	۱۴	استادیار	خبیره ششم
4	۹	استادیا ر	خبیره هفدهم	EJ17	6	۷	استادیار	خبیره هفتم
12	۲۴	دانشیار	خبیره هیجدهم	EJ18	8	۸	استادیار	خبیره هشتم
9	۲۰	دانشیار	خبیره نوزدهم	EJ19	14	۱۴	دانشیار	خبیره نهم
8	۲۶	دانشیار	خبیره بیستم	EJ20	10	۲۰	دانشیار	خبیره دهم

۳-۶-روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات

ضریب همابستگی کندال مقیاسی است برای سنجش و ارزیابی اعتبار و تعیین درجه همابستگی و موافقت میان چندین دسته رتبه مربوط به N شیء یا فرد، در حقیقت با کاربرد این مقیاس می‌توان همبستگی رتبه‌ای میان K مجموعه رتبه را یافت (ملک زاده و همکاران، ۲۰۱۴، ص ۱۰۷). این ضریب بیانگر آن است، افرادی که چند مقوله را بر اساس اهمیت آن‌ها مرتب نموده‌اند، به طور اساسی از معیارهای مشابه برای قضاوت درباره اهمیت هر یک از مقوله‌ها بهره برده‌اند و از این لحاظ با یکدیگر اتفاق نظر دارند. مقادیر آماره W کندال بین صفر (به معنی عدم توافق) و یک (به معنی توافق کامل) متغیر است؛ و نشان‌دهنده درجه اجماعی است که از طریق گروه به دست آمده است (اجماع قوی در $W > 0.5$ ، اجماع متوسط در $W = 0.5$ و اجماع ضعیف در $W = 0.3$ حاصل می‌شود) (اسماعیلی‌کیا و ملانظری، ۱۳۹۵، ص ۱۲).

جهت تجزیه و تحلیل یافته‌های استنباطی حاصل از راندهای دلفی، نتایج هر دور با ضریب کندال در نرم‌افزار SPSS مورد سنجش قرار گرفت. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، ضرایب هماهنگی (کندال) در دور اول ضعیف بوده و بیانگر آن است که نظرخواهی از نخبگان باید ادامه یابد. در دور دوم اجماع متوسط رو به بالا در مورد شاخص‌ها مشاهده می‌گردد، به منظور دستیابی به اجماع قوی‌تر نظرخواهی به دور سوم دلفی وارد شد. بر اساس نتایج، ضریب هماهنگی در دور سوم بسیار بالایی گزارش شده است که نشان‌دهنده اجماع بسیار قوی بین اعضای پانل می‌باشد. همچنین سطح معناداری برای ضریب هماهنگی کندال بیشتر از پنج صدم است؛ بنابراین ضریب مذکور معنادار محسوب می‌شود.

جدول ۴ نتایج ضریب کندال

دور دلفی	آماره کای	ضریب کندال	فراوانی	sig
اول	۳۱۹/۲۷۹	۰/۴۰۱	۲۰	۰/۰۰
دوم	۴۷۴/۷۲۶	۰/۶۰۹	۲۰	۰/۰۰
سوم	۷۰۳/۱۴۸	۰/۹۰۱	۲۰	۰/۰۰

در تحلیل محتوا، پایایی به این مسأله توجه دارد که توافق کدگذاران به چه میزان می‌باشد. یک استاندارد قابل قبول و مورد توافق، پایایی بالای ۸۰ درصد است. هنگامی که ضریب پایایی کمتر از ۷۰ درصد باشد، تفسیر نتایج دشوار است (رایف و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۴۶). برای سنجش پایایی روش‌های متفاوتی معرفی شده؛ یکی از روش‌هایی که کاربرد گسترده‌ای در سنجش پایایی دارد، آلفای کریپندورف است (حسنقلی پور و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۵۰۳). آلفای کریپندورف یک ضریب پایایی توسعه یافته برای اندازه‌گیری میزان توافق میان کدگذاران است که در تحلیل محتوا ظهور یافت؛ اما به‌طور گسترده‌ای برای ارزیابی میزان توافق بین دو یا چند شیوه پردازش داده‌ها برای مجموعه یکسانی از موضوعات یا واحدهای تحلیل بکار رفته است.

$$\alpha = 1 - (Do - Dc)$$

Do: عدم توافق مشاهده شده

Dc: عدم توافق مورد انتظار

فرایند محاسبه Do و Dc به سطح سنجش متغیر مورد مطالعه بستگی دارد. آلفای کریپندورف را می‌توان در سطوح سنجش غیر اسمی هم و همچنین برای نمونه‌های کوچک بکار برد. این شاخص کمی می‌تواند مقادیر بین صفر (عدم توافق کامل بین دو کدگذار)، یک (بالاترین میزان توافق دو کدگذار) و زیر صفر (عدم توافق موجود سیستمی و بیش از مقدار مورد انتظار) را داشته باشد. در این مطالعه برای تعیین پایایی از سه کدگذار استفاده شد و ۷۰ درصد متون به طور تصادفی انتخاب و در اختیار کدگذاران قرار گرفت. ضریب آلفای کریپندورف محاسبه شده در بین سه کدگذار ۰/۹۰ به دست آمد که نشان‌دهنده توافق بالا بین کدگذاران است.

۴- یافته‌های تحقیق

- مطالعه مکرر متون و اسناد و استخراج واحدهای معنایی و دسته‌بندی آن‌ها تحت عنوان واحدهای فشرده (مفاهیم اولیه): در راستای هدف پژوهش که گونه شناسی جهاد تبیین بود، پژوهش حاضر به روش آمیخته انجام گرفت. برای احصاء ابعاد و انواع مختلف جهاد تبیین، مجموعه بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پیرامون جهاد تبیین بررسی؛ و نکات کلیدی آن‌ها استخراج شد. در این پژوهش رویکرد مورد استفاده برای تنظیم داده‌ها، روش استقرایی است؛ به نحوی که تحلیل محتوا بر اساس داده‌ها انجام و واحدهای معنایی شناخته شده، بشدت با خود داده‌ها مرتبط می‌باشد. سعی بر این بود که نکات کلیدی در رابطه با موضوع با به‌کارگیری روش تحلیل محتوای قراردادی استخراج و فرایند کدگذاری داده‌ها بدون تلاش برای انطباق آن با چارچوب کدگذاری از قبل تهیه شده صورت گیرد. در این مرحله از کدگذاری ۲۹۴ مفهوم اولیه یا واحد معنایی استخراج گردید که نمونه‌ای از مفاهیم استخراج شده در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵ نمونه‌ای از استخراج واحدهای معنایی

منابع	متن	مفاهیم اولیه
پیام تسلیت در پی هفتمین روز شهادت جمعی از مردم مومن زاهدان ۱۳۸۹/۴/۳۰	همه‌ی فرقه‌های اهل سنت در ایران و کشورهای همسایه که آبروی اسلامی آنان آماج این سیاست خبیث [فتنه مذهبی] است، بخصوص علماء دینی و روشنفکران و دانشگاہیان آنان، وظائف سنگین تری دارند.	همه‌ی فرقه‌های اهل سنت در ایران و کشورهای همسایه آماج فتنه مذهبی است
	فرزندگان شیعه و سنی در همه‌ی کشورهای اسلامی و عربی باید اغراض پلید دشمنان را	تبیین اغراض پلید دشمنان در ایجاد و تقویت تروریسم فرقه‌ئی
		آنان را از خطر بزرگ فتنه‌های مذهبی که آرزوی بزرگ

دشمنان اسلام است، بر حذر دارند	در ایجاد و تقویت تروریسم فرقه‌ئی برای همگان تبیین کنند و آنان را از خطر بزرگ فتنه‌های مذهبی که آرزوی بزرگ دشمنان اسلام است، بر حذر دارند	
در عالم فرهنگ بایستی گره‌گشائی کرد	در عالم فرهنگ بایستی گره‌گشائی کرد؛ بایستی حقیقت و گره‌های ذهنی را باز کرد؛ و این تبیین لازم دارد.	دیدار جمعی از شعرا ۱۳۸۸/۶/۱۴
یک‌قدری با مردم صحبت کنید به مردم تفهیم کنید چه کار می‌خواهید بکنید	یک‌قدری با مردم صحبت کنید، تبیین کنید، حرف بزنید، به مردم تفهیم کنید چه کار می‌خواهید بکنید.	دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز ۱۳۸۷/۲/۱۴
مردم باید در جریان جزئیات کار قرار بگیرند مردم باید بدانند که در کجا می‌توانند فعالیت اقتصادی کنند،	مردم باید در جریان جزئیات کار قرار بگیرند و بدانند که در کجا می‌توانند فعالیت اقتصادی کنند، کجا می‌توانند سرمایه‌گذاری کنند، چه طور می‌توانند در یک تعاونی وارد شوند.	دیدار مسئولان اقتصادی ۱۳۸۵/۱۱/۳۰
روشنگری برائت از استکبار و امریکا	فرصت حج را برای روشنگری و اعلام برائت از استکبار و امریکا نباید از دست داد.	دیدار کارگزاران حج ۱۳۸۳/۹/۳۰
مأیوس نمودن مردم سلب اعتمادبه‌نفس سلب نمودن اعتماد از مسئولین تضعیف اتحاد ملی	برای اینکه بتوانند (مردم) آن‌ها را مأیوس کنند، اعتمادبه‌نفس آن‌ها را سلب کنند، اعتماد به مسئولین را از آن‌ها سلب کنند، اتحاد ملی را تضعیف کنند؛ دائم در حال یک چنین کارهایی هستند؛ و این کاری است که دشمن می‌کند.	دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۴۰۰/۱۲/۱۹
نشان دادن توفیقات و پیشرفت‌های کشور	نشان دادن توفیقات و پیشرفت‌های کشور حتماً نباید از زبان مسئولان و دست‌اندرکاران باشد.	دیدار مسئولان سازمان صداوسیما ۱۳۸۳/۹/۱۱
بیان دین و تبیین دین و رفع شبهه از دین	بیان دینی و تبیین دینی باید شبهه‌زدا، روشن، قوی، هنرمندانه و متنوع باشد؛ شبهه‌زا و کلیشه‌ای نباشد.	
برای یک اجتماع، شاکله‌ی اخلاقی آن جامعه است و همه‌چیز بر محور آن شکل می‌گیرد	هویت حقیقی جامعه، هویت اخلاقی آن‌هاست؛ یعنی درواقع سازه‌ی اصلی برای یک اجتماع، شاکله‌ی اخلاقی آن جامعه است و همه‌چیز بر محور آن شکل می‌گیرد. ما باید به اخلاق خیلی اهمیت بدهیم.	دیدار مسئولان دستگاه قضایی ۱۳۸۲/۴/۷

تبیین حقیقت و اطلاع‌رسانی به افکار عمومی هم مهم است نباید فراموش کرد. نباید مردم را در ابهام باقی گذاشت... حقیقت را هم برای مردم تبیین نماییم. بدون تبیین حقیقت، افکار عمومی در ظلمت و فضای غبارآلود باقی خواهد ماند و دشمن سوءاستفاده خواهد کرد.	تبیین حقیقت و اطلاع‌رسانی به افکار عمومی هم مهم است؛ این را هم نباید فراموش کرد. نباید مردم را در ابهام باقی گذاشت... حقیقت را هم برای مردم تبیین نماییم. بدون تبیین حقیقت، افکار عمومی در ظلمت و فضای غبارآلود باقی خواهد ماند و دشمن سوءاستفاده خواهد کرد.	
اعتقاد به ایمان اسلامی	اعتقاد به راه اسلام، در اعتقاد به نظر قرآن، در اعتقاد به ایمان اسلامی و حرکت عظیم جمهوری اسلامی که این همه برای آن هزینه شده. این مهم است؛ این راه صحیح از کج‌راهه و بیراهه بایستی جدا بشود، روشن بشود؛ در جهاد تبیین، این معنا مهم است.	دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۴۰۰/۱۲/۱۹
اعتقاد به قرآن		
باور به اسلام		
ایمان به حرکت عظیم جمهوری اسلامی		
دستیاب به عزت	ثواب(جهاد) دنیا عزت است، اقتدار است، پیشرفت است.	دیدار بسیجیان ۱۳۹۶/۹/۱
دستیابی به اقتدار		
دستیابی به پیشرفت		
تبیین باورها و آرزوها و شکوه‌های فرقه امامیه و شیعه	دعای ندبه در حقیقت خطابه‌گرایی در تبیین باورها و آرزوها و شکوه‌های فرقه امامیه و شیعه در طول تاریخ خود است.	دیدار زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی ۱۳۸۰/۱۲/۱۲
تمدن‌سازی نتیجه جهاد است	همه‌ی پیشرفت‌ها، همه‌ی تمدن‌سازی‌ها، به برکت مجاهدت دائم شده است.	دیدار جمعی از مداحان ۱۳۹۲/۲/۱۱
پیشرفت‌ها نتیجه جهاد است		
از انحرافی جلوگیری نماید و مانع سوءفهمی شود.	دشمن ممکن است ما را غافل کند، فکر ما را منحرف سازد و دچار خطا و اشتباهمان گرداند؛ هر کس که در راه روشنگری فکر مردم، تلاشی بکند، از انحرافی جلوگیری نماید و مانع سوءفهمی شود، از آنجا که در مقابله با دشمن است، تلاشش جهاد نامیده می‌شود.	دیدار فرماندهان لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله (ص) ۱۳۷۵/۳/۲۰
تلاش در راه روشنگری فکر مردم		
عقلانیت	...مجهز به فکر، مجهز به عقلانیت، مجهز به آگاهی‌های فراوان،... این تجهیزات را در خودتان افزایش بدهید و در میدان تبیین و افشاگری وارد شوید	مراسم عزاداری اربعین حسینی ۱۴۰۰/۷/۵
تفکر و تعقل		
آگاهی		

تحمل سختی	...حضرت سجاد (سلام‌الله‌علیه) و بقیه‌ای که اطراف این‌ها [بودند] انجام دادند و سختی‌ها را تحمل کردند،	متن پیام نوروزی ۱۳۷۴/۱/۱
پیروی از شیوه‌های اخلاقی	البته اصل قطعی در این باب این است که بایستی از شیوه‌ی اخلاقی در این کار پیروی کرد... بایستی حقایق را با منطق قوی، سخن متین و عقلانیت کامل، همراه با زینت عاطفه و عواطف انسانی و به‌کارگیری اخلاق منتشر کرد.	
بیان حقایق با منطق قوی		
بیان حقایق با عقلانیت		
مسائل فرهنگی ترویج کنند.	باید کسانی که منادی و محافظ مسائل فرهنگی هستند، آن مسائل را ترویج کنند؛ مسائل را درست برای مردم بشکافند و تبیین نمایند.	
تبیین درست و موشکافی مسائل فرهنگی		

- خلاصه و دسته‌بندی واحدهای فشرده و انتخاب برچسب مناسب: در این بخش بر اساس سیاق روش تحقیق تحلیل محتوا، واحدهای معنایی استخراج‌شده (۲۹۴ مفهوم اولیه) در قالب ۲۹ مقوله فرعی خلاصه و دسته‌بندی شدند که نگارنده به علت محدودیت حجم مقاله، این جدول‌ها را ارائه نکرده است و فقط نمونه‌ای از آن در جدول شماره ۶ ارائه شده است.

جدول شماره ۶ دسته‌بندی واحدهای معنایی

مقوله فرعی	مفاهیم اولیه
شبه زدایی دینی	همه‌ی فرقه‌های اهل سنت در ایران و کشورهای همسایه آماج فتنه مذهبی است
مبارزه با تفرقه‌افکنی‌ها	تبیین اغراض پلید دشمنان در ایجاد و تقویت تروریسم فرقه‌ئی
خنثی‌سازی فتنه‌های مذهبی	آنان را از خطر بزرگ فتنه‌های مذهبی که آرزوی بزرگ دشمنان اسلام است، بر حذر دارند
افشاگری نقشه‌های دشمن	
شبه زدایی فرهنگی	در عالم فرهنگ بایستی گره‌گشایی کرد؛
صحبت با مردم	یک‌قدری با مردم صحبت کنید
آگاه‌سازی	به مردم تفهیم کنید چه کار می‌خواهید بکنید

آگاه‌سازی	مردم باید در جریان جزئیات کار قرار بگیرند
شفاف‌سازی قوانین اقتصادی	مردم باید بدانند که در کجا می‌توانند فعالیت اقتصادی کنند،
تبیین چرایی عدم رابطه با استکبار	روشنگری براثت از استکبار و امریکا
امیدآفرینی	مأیوس نمودن مردم
	سلب اعتماد به نفس
اتحاد و انسجام اسلامی	سلب نمودن اعتماد از مسئولین
	تضعیف اتحاد ملی
انعکاس دستاوردهای ملی و فراملی	نشان دادن توفیقات و پیشرفت‌های کشور
شبه زدایی دینی	بیان دین و تبیین دین و رفع شبهه از دین
اخلاق‌مداری	برای یک اجتماع، شاکله‌ی اخلاقی آن جامعه است و همه‌چیز بر محور آن شکل می‌گیرد
روشنگری اذهان	تبیین حقیقت و اطلاع‌رسانی به افکار عمومی هم مهم است
	نباید مردم را در ابهام باقی گذاشت
معنویت‌گرایی	اعتقاد به ایمان اسلامی
	اعتقاد به قرآن
	باور به اسلام
انقلابی‌گری	ایمان به حرکت عظیم جمهوری اسلامی
اقتدار و عزتمندی	دستیاب به عزت
	دستیابی به اقتدار
پیشرفت	دستیابی به پیشرفت
تبیین معارف دینی	تبیین باورها و آرزوها و شکوه‌های فرقه امامیه و شیعه
تمدن‌سازی	تمدن‌سازی نتیجه جهاد است
پیشرفت و توسعه	پیشرفت‌ها نتیجه جهاد است
جلوگیری از انحرافات و سوءفهمی فکری	از انحرافی جلوگیری نماید و مانع سوء فهمی شود
روشنگری اذهان	تلاش در راه روشنگری فکر مردم
عقلانیت	عقلانیت
	تفکر و تعقل
دانش و آگاهی	آگاهی

مدیریت جهادی	تحمل سختی
اخلاقی مداری	پیروی از شیوه‌های اخلاقی
عقلانیت	بیان حقایق با منطق قوی
	بیان حقایق با عقلانیت
ترویج ارزش‌های فرهنگی	مسائل فرهنگی ترویج کنند
شبه زدایی فرهنگی	تبیین درست و موشکافی مسائل فرهنگی

-مرتب نمودن زیر دسته‌ها بر اساس مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در زیر دسته‌ها و انتخاب عنوان مناسب: پس از پایان سندکاوی و استخراج و دسته‌بندی واحدهای معنایی، داده‌های به‌دست‌آمده بر اساس میزان شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در زیر دسته‌های مشابه و منسجمی دسته‌بندی و برای آن‌ها برچسب مناسبی که قابلیت پوشش دسته‌ها را دارا باشد انتخاب گردید. درنهایت ۲۹ مقوله فرعی در ۸ مقوله اصلی قرار گرفتند که ۶ مقوله اصلی هسته مرکزی مدل مفهومی، یک مقوله عوامل زمینه‌ساز و یک مقوله دستاوردهای جهاد تبیین را تشکیل دادند.

جدول ۵ دسته‌بندی واحدهای معنایی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مقوله اصلی	مقوله فرعی
تبیین فرهنگی	شبه زدایی فرهنگی	تبیین فکری و اندیشه	شبه زدایی فرهنگی
	گفتمان سازی فرهنگ اسلامی ایرانی		گفتمان سازی فرهنگ اسلامی ایرانی
	تقویت دیپلماسی فرهنگی		تقویت دیپلماسی فرهنگی
	تبیین سبک زندگی اسلامی- ایرانی		تبیین سبک زندگی اسلامی- ایرانی
تبیین اقتصادی	ترویج و حاکمیت ارزش‌های فرهنگی	تبیین دین	ترویج و حاکمیت ارزش‌های فرهنگی
	عقلانیت اقتصادی		عقلانیت اقتصادی
	شفافیت فعالیت‌ها و قوانین اقتصادی دولت		شفافیت فعالیت‌ها و قوانین اقتصادی دولت
	اصلاحات درست اقتصادی		اصلاحات درست اقتصادی
تبیین فرهنگی	جلوگیری از انحرافات و سوءفهمی فکری	تبیین فکری و اندیشه	جلوگیری از انحرافات و سوءفهمی فکری
	روشنگری اذهان		روشنگری اذهان
	عقلانیت و تفکر اسلامی - انقلابی		عقلانیت و تفکر اسلامی - انقلابی
	تقویت اندیشه ورزی		تقویت اندیشه ورزی
تبیین اقتصادی	تبیین معارف دینی	تبیین دین	تبیین معارف دینی
	مقابله با تفرقه‌افکنی‌های دینی		مقابله با تفرقه‌افکنی‌های دینی
	شبه زدایی دینی و اعتقادی		شبه زدایی دینی و اعتقادی
	افشاگری عرفان و فرقه‌های انحرافی و نوظهور		افشاگری عرفان و فرقه‌های انحرافی و نوظهور

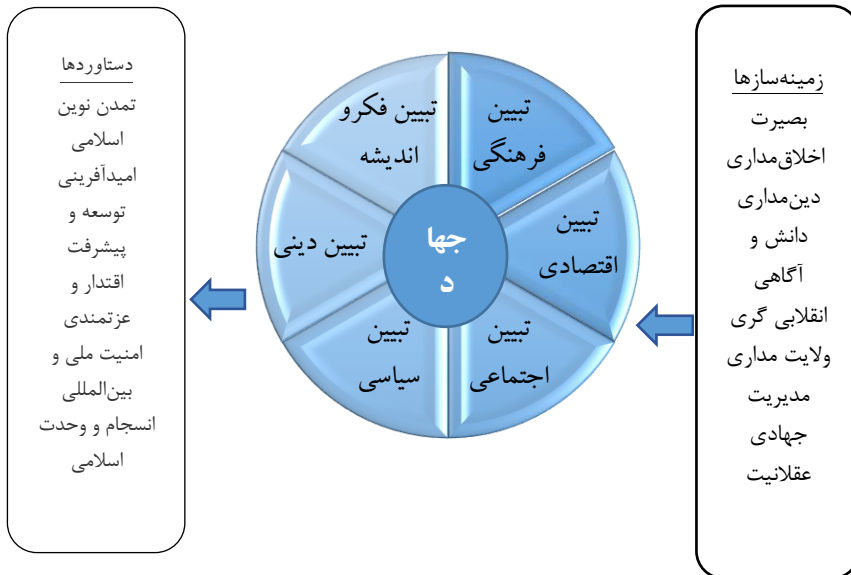
تبیین روحیه ایمانی		اقامه عدالت اقتصادی و رفاه عمومی	
گفتمان سازی سیاسی	تبیین سیاسی	ابهام زدایی در خصوص بودجه عمومی،	
تبیین چرایی عدم رابطه با استکبار		بیان اقدامات و پیشرفت‌های اقتصادی	
عقلانیت سیاسی		افشاگری فتنه‌های اجتماعی	تبیین اجتماعی
انعکاس دستاوردهای ملی و فراملی		تبیین درست واقعیت‌ها و حوادث اجتماعی	
روایت‌گری درست وقایع سیاسی		آگاه‌سازی	
			افشاء سیاه نمایی‌های اجتماعی

جدول ۴ دسته‌بندی واحدهای معنایی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مقوله اصلی	مقوله فرعی
عوامل زمینه‌ساز جهاد تبیین	بصیرت	دستاوردهای جهاد تبیین	تمدن نوین اسلامی
	اخلاق‌مداری		امیدآفرینی
	دین‌مداری		توسعه و پیشرفت
	دانش و آگاهی		اقتدار و عزتمندی
	انقلابی‌گری		امنیت ملی و بین‌المللی
	ولایت‌مداری		انسجام و وحدت اسلامی
	مدیریت جهادی		
	عقلانیت		

با توجه به داده‌ها و پیشینه پژوهش، محققین به طراحی الگوی گونه‌ها و ابعاد جهاد تبیین اقدام نموده‌اند. در این الگو، مجموعه‌ای از عوامل تأثیرگذار بر با عنوان عوامل زمینه‌ساز جهاد تبیین مطرح شده‌اند که به‌عنوان ورودی الگو ایفای نقش می‌کنند؛ سپس در مرکز این الگو گونه‌ها و ابعاد جهاد تبیین در قالب شش مقوله اصلی گروه‌بندی شدند. همچنین مجموعه‌ای از دستاوردهای جهاد تبیین مطرح و به‌عنوان خروجی مدل ارائه شدند.

شکل ۱ الگوی پژوهش مبتنی بر تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

در ادامه، هر یک از ابعاد الگو، جداگانه مورد بررسی قرار گرفته و با توجه به مقوله‌ها (اصولی و فرعی) و همچنین نقل قول‌های مهم تبیین شده است.

الف. عوامل زمینه‌ساز: جهاد تبیین در عوامل و بستری‌های ریشه دارد که قبل از پرداختن به جهاد تبیین و شناخت ابعاد و گونه‌های مختلف آن ضرورت دارد که این عوامل زمینه‌ساز و تأثیرگذار شناسایی شوند. در الگوی ارائه شده، این مؤلفه‌ها در قالب هفت عامل اخلاق‌مداری، دین‌مداری، دانش و آگاهی، انقلابی‌گری، ولایت‌مداری، مدیریت جهادی و عقلانیت گروه‌بندی شده‌اند.

جهاد تبیین همچون پدیده‌های دیگر باید بر پایه اصول و سیاست‌هایی متقن و استواری قرار گیرد تا مقصود و هدف این جهاد به بهترین نحو ممکن حاصل گردد. در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی) که نشان و نقشه راه مجاهدین این جهاد سترگ می‌باشد، پیروی از اصول و ارزش‌های اخلاقی و رعایت تقوای الهی امری ضروری است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) هرگونه بی‌اخلاقی و بداخلاقی را مذموم دانسته و تأکید دارند که حقایق منطبق بر اخلاق فاطمی و علوی با منطق قوی، سخن متین و عقلانیت کامل، همراه با زینت عاطفه و عواطف انسانی، به‌کارگیری اخلاق منتشر گردند. ایشان موفقیت در این عرصه را مستلزم رعایت تقوای الهی دانسته و معتقدند که توجه به این اصل مهم و ارزشمند موجب می‌گردد تا هم خوب و درست بفهمیم و هم درست بیان و عمل نماییم.

معظم له حرکت گسترده در این میدان جهاد را وظیفه همگان دانسته و تجهیز به فکر، عقلانیت، آگاهی و دانش، از الزامات میدان تبیین و افشاگری و تأسی از پیامبر و ائمه اطهار و مجاهدین راه اسلام را بهترین الگو برای پیمودن درست مسیر تبیین معرفی می‌نمایند. از نقطه نظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) جهاد تبیین در راستای تکمیل نقشه کلان حرکت انقلاب بوده که تحمل سختی‌ها و کار جهادی لازمه و متضمن موفقیت آن است.

ابعاد جهاد تبیین: برای به تصویر کشیدن ابعاد و گونه‌های جهاد تبیین، داده‌ها در قالب ۶ گونه از جهاد تبیین تنظیم شده است که این ابعاد در ارتباط با یکدیگر بوده و بر یکدیگر اثرگذارند. به طوری که انجام اقدامات لازم در یک بعد بر دستیابی و تحقق ابعاد دیگر از جهاد تبیین اثرگذار است. این ابعاد اگرچه حوزه و شاخص‌های مستقل از یکدیگر دارند، اما بی‌ارتباط با یکدیگر نمی‌باشند.

در دین مقدس اسلام، جهاد از راهبردهای اساس برای پیشبرد هدف‌های الهی و اسلامی است که مبتنی بر اصول و فلسفه‌ای می‌باشد و فقط مشتمل بر جهاد نظامی و دفاعی در جبهه‌های جنگ نبوده و ابعاد گوناگونی همچون جهاد در عرصه فکر و اندیشه، دین و معارف دینی، سیاست، اقتصاد و فرهنگ را نیز در برمی‌گیرد. در تفکر اسلامی تبیین و روشننگری اساس جهاد در عرصه‌های مختلف می‌باشد که مانع از سردرگمی و آشفتگی می‌شود. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) «حرکت تبیین» را خنثی‌کننده حرکت دشمن دانسته و بیان می‌دارند چنانچه تبیین خوب انجام بگیرد، غرض‌ورزان به جایی نخواهند رسید.

تبیین فرهنگی: مسئله‌ی فرهنگ، یکی از مسائل مهمی است که شاکله و اساس، تعالی و پیشرفت جوامع می‌باشد، به طوری که مبتنی بر نظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) اگر فرهنگ در کشوری دچار انحطاط شد و یک کشور هویت فرهنگی خودش را از دست داد، حتی پیشرفت‌هایی که دیگران به آن کشور تزریق کنند، نخواهد توانست آن کشور را از جایگاه شایسته‌ایی در مجموعه‌ی بشریت برخوردار کند و منافع آن ملت را حفظ نماید. لذا مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بر مسئله فرهنگ تأکید بسیار داشته و توصیه می‌نمایند با تبیین درست و با توجه به نیازهای روز و با نوآوری و به‌کارگیری روش‌های کارآمد به‌گونه‌ای که بر جان و دل مخاطبان بنشینند، در عالم فرهنگ گره‌گشائی نموده؛ و حقیقت و گره‌های ذهنی باز نمایید.

تبیین اقتصادی: یکی از چیزهایی که از لحاظ عملی مهم بوده و دشمن روی آن تمرکز جدی دارد، مسئله‌ی اقتصاد است. از نظر دشمن، اقتصاد کشور نقطه‌ی ضعیفی است که با

تکیه‌ی بر آن می‌توانند نقشه و مقاصد سوء خود دست یابند. لذا مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) معتقدند که باید روی مسائل اقتصادی و مالی کار کرد و به‌وسیله افراد روشنفکر، روشن‌بین و آگاه به زمان بسیاری از مسائل را برای مردم و جامعه اسلامی تبیین نمود.

تبیین سیاسی: سیاست‌های شرق و غرب، مشمول مسائلی است که با کشور، جامعه، زندگی و سیاست ما مغایر است؛ لذا مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) تأکید دارند که لب مسائل سیاست بین‌المللی و سیاست ملی با اطلاعات کافی و صحیح برای مردم تبیین و تشریح گردد. ایشان معتقدند امروز مسائل گوناگون سیاسی ما احتیاج به روشنگری‌های واضح و قانع‌کننده دارد؛ مسائلی که بایستی به مردم منتقل شوند و در خصوص آن‌ها با مردم صحبت شود. بر اساس دیدگاه ایشان مکتب سیاسی اسلام فکر درست و سخن نوی خود را با تبیین در فضای ذهن بشریت رها می‌کند و کسانی که آن را به‌درستی درک نمایند، از آن بهره می‌برند. لذا سیاسیون، روحانیون و روشنفکران سیاسی مجاهدان خط اول جبهه جهاد تبیین می‌باشند که وظیفه سنگینی در خصوص تبیین مسائل سیاسی بر اساس مبانی اسلام بر عهده‌دارند.

تبیین دینی: بی‌شک روشنگری و تبیین دین مهم‌ترین زرهی است که جامعه‌ی اسلامی را در مقابل حملات دشمن مقاوم می‌نماید و جامعه را به تعالی می‌رساند. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) معتقدند که روشنفکران دینی باید در خصوص معارف اسلامی و دینی روشنگری نمایند؛ و تمام تلاش خود را در جهت رفع تحریف‌ها و کج‌فهمی‌ها از معارف اسلامی، ارتقاء سطح آگاهی دینی مردم، تبیین دین و معارف دینی و روحیه ایمانی، تقویت و تبیین و تشریح هر چه بیشتر اسلام برای مردم و حاکمیت دین بر زندگی شخصی و عمومی مردم بکار گیرند.

تبیین فکر و اندیشه: از جنبه‌های مهم جهاد پیامبران و اهل‌بیت علیه‌السلام وادار کردن آن‌ها به اندیشیدن و فکر کردن و عمق دادن به اندیشه‌ی مردم بود. بر این اساس مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) تبیین فکر و اندیشه را از عرصه‌های مهم جهاد تبیین دانسته و معتقدند که بدون تبیین و تبیین بلیغ، قطعاً هیچ فکری و هیچ اندیشه‌ی متقنی، توفیق رواج و اعتقاد عمومی را پیدا نخواهد کرد. لذا باید در میدان تولید، تبیین و تدوین فکر وارد شد، پایه‌های فکر و اندیشه را مستحکم و افکار و اندیشه‌ها را به سوی عقلانیت و تفکر اسلامی هدایت نمود.

تبیین اجتماعی: از نظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) مسئله تبیین مسائل اساسی در حیات اجتماعی از وظایف مقدس، وظیفه‌ی انبیاء، وظیفه‌ی علما، وظیفه‌ی متفکران و دانایان و مصلحان است که حقایق را به اذهان و دل‌های مخاطبان می‌رساند و مخصوص یک دوره نیست. در این عرصه از تبیین می‌بایست حقایق اجتماعی برای مردم بیان‌شده و ظلمت و فضای غبارآلود افکار عمومی برطرف و مسیر سوء استفاده دشمن از اذهان عمومی و اجتماعی مسدود گردد.

ج) دستاوردهای جهاد تبیین: جهاد تبیین پیامدهای بسیار مثبتی برای ایران و جهان اسلام به دنبال خواهد داشت. حرکت تبیین‌گفتمان‌ساز است، فکر و مطالبه‌ی عمومی ایجاد می‌کند و در صورتی که بر آن مداومت شود و به‌درستی بیان گردد؛ با صبر و استقامت و گذشت زمان ایران و جامعه اسلامی را به سمت یک آینده روشن و متعالی می‌کشد. دستاوردهای جهاد تبیین در قالب مقوله‌های تمدن نوین اسلامی، امیدآفرینی، توسعه و پیشرفت، اقتدار و عزتمندی، امنیت ملی و بین‌المللی و انسجام و وحدت اسلامی مورد توجه قرار گرفته است.

در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) جهاد تبیین یک حرکت و یک‌جهت‌گیری مشخص دارد؛ جهت‌گیری منطقی و قابل‌قبول که به سمت جامعه اسلامی و نهایتاً تمدن اسلامی است. در این حرکت جهادی که در امتداد روش و حرکت انبیاء الهی و اهل‌بیت وحی است هدف تشکیل جامعه اسلامی است که ما را به یک تمدن پیشرفته‌ی اسلامی خواهد رساند. دستیابی تمدن نوین اسلامی هدف غایی در جهاد تبیین است که تحقق آن در گرو تحقق پیشرفت و توسعه در جامعه اسلامی، تأمین و اقتدار ملی و بین‌المللی و انسجام و وحدت اسلامی است؛ یعنی اگر به این مقولات و تحقق آن‌ها توجه نشود و به‌طور جدی به آن‌ها پرداخته نشود، تمدن نوین اسلامی شکل نخواهد گرفت.

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث

با اینکه شواهد نشان‌دهنده کارآمدی رویکرد جدید است (رمضانی و همکاران، ۱۳۹۷)، اما تعداد مؤسسات خیریه‌ای که تغییر رویکرد داده باشند بسیار کم هستند. یافته‌ها از نظریه اکولوژی جمعیت و نظریه ناکارآمدی خیریه حمایت می‌کنند. با افزایش تعداد مؤسسات خیریه، رقابت بر سر منابع حاصل از کمک‌های مردمی افزایش پیدا کرد و در نتیجه سهم هر مؤسسه کمتر شد. با مقارن شدن این وضعیت با دوره‌های رکود اقتصادی، درآمدهای مؤسسه‌های خیریه کاهش بیشتری یافت. در نتیجه کاهش منابع

درآمدی، نهادهای حمایتی و بسیاری از مؤسسه‌های خیریه قادر نیستند افراد محروم و آسیب‌پذیر را در سطحی توانمند کنند که از طریق کار در جامعه ادغام و از فرصت‌های جدید بهره‌مند شوند. در چنین وضعیتی یک راهبرد مؤثر، رفتن به سمت کسب درآمدهای پایدار مشابه کسب‌وکارهای اجتماعی است (Fitzgerald & Shepherd, 2020; Hsu & Yen, 2019; Ko & Liu, 2020; Maier, Meyer, & Steinbreithner, 2014)؛ اما تقریباً همه مؤسسات در پیاده‌سازی این راهبرد موفق نیستند. زمینه نهادی جامعه از تغییر غیرانتفاعی‌ها به مؤسسات غیرانتفاعی کارآفرینانه، حمایت نمی‌کند. اگرچه تقاضای اثربخشی و کارآمدی از این سازمان‌ها بیشتر شد، اما آن‌قدر نبود که از این تغییر رویکرد سازمانی حمایت کند؛ مثلاً مردم برای کمک به فقرا محصولات تولیدی آن‌ها را خریداری کنند.

در مقایسه با الگوهای WISE در اروپا، در مشهد تعاونی اجتماعی وجود ندارد (Nyssens et al, 2012). یافته‌ها این نظر را تأیید می‌کند که فعالیت در بازار کار صرف‌نظر از جنبه اقتصادی (افزایش رفاه فرد یا درآمد خانوار)، از لحاظ اجتماعی نیز دایره شمول فرد را گسترش می‌دهد و از خطر انزوا و طرد اجتماعی وی می‌کاهد (مور، ۱۳۸۵: ۲۲۴).

پیاده‌سازی رویکرد جدید دستاوردهایی برای جامعه هدف از جمله افزایش احساس خودکارآمدی و مزایای ادغام اجتماعی در بازار کار شامل درآمد و بیمه داشته است (Ho Chan, 2010, & سدون و دیگران، ۲۰۱۴). دستاوردها برای نهادهای حمایتی ارتقاء شهرت سازمانی، جلب اعتماد جامعه هدف و پایداری در تحقق مأموریت اجتماعی بوده است.

۵-۲- بحث

جهاد تبیین با شکستن و عبور از فضاهای ذهنی حاکم بر جامعه، فضایی به نام گفتمان سازی ایجاد خواهد نمود که درست نقطه مقابل ابهام افکنی‌ها و فضای ذهنی غبارآلود می‌باشد. این گفتمان‌سازی، زمینه لازم و کافی برای ایجاد فضایی بدون ابهام و همراه با جریان سازی برای مقابله با تحریف‌ها، کتمان واقعیت‌ها و حقایق انقلاب را پدید خواهد آورد. جهاد تبیین با بهره‌گیری از روش‌های مختلف، درصدد تربیت و پرورش افرادی خواهد شد، که با شناخت درست صحنه و تأثیرگذاری بر افکار و اذهان، توانایی استمرار و ایستادگی در برابر القائات ذهنی و فرافکنی‌ها را دارد. تاکنون مطالعاتی در زمینه جهاد تبیین توسط طاهری و غضنفری (۱۴۰۱) در خصوص شاخص‌های جهاد تبیین در قرآن کریم، خدادوست و صالحی زاده (۱۴۰۱) جهاد تبیین در عرصه دستاوردهای انقلاب

اسلامی، فرهمندیان (۱۴۰۱) شرایط کامیابی جهاد تبیین، امیری و توکلی خانیکی (۱۴۰۱) مؤلفه‌های سیاسی جهاد تبیین در نهج‌البلاغه، محمودی و صادقی (۱۴۰۱) جهاد تبیین در فضای مجازی، عیسی نیا (۱۴۰۱) نقش روحانیت در تبیین احکام اسلامی و حفظ حکومت، نصیری فرد (۱۴۰۱) تجهیز «دانشجویان و طلاب» به «تکنیک‌ها و مهارت‌های جهاد تبیین»، عباسی و خاک رنگین (۱۴۰۰) بررسی بیانات مقام معظم رهبری پیرامون تبیین و روشنگری انجام‌گرفته است. همان‌طور که مشاهده می‌شود مطالعات صورت گرفته در زمینه جهاد تبیین عرصه‌های مختلف و گوناگونی از جهاد تبیین را در منابع مختلف موردبررسی قرار داده، اما از مدل مفهومی جهاد تبیین غفلت شده است که در این پژوهش برای اولین بار با رویکردی متفاوت به جهاد تبیین، به ارائه مدل مفهومی جهاد تبیین در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پرداخته شده است.

۵-۳- نتیجه‌گیری

امروزه جمهوری اسلامی ایران آماج تهاجم وسیع دشمنان در ابعاد مختلف نظامی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و ... است. اقدامات و حرکت دشمنان و رویکرد آن‌ها در تهاجم به جمهوری اسلامی بیش از هر چیزی نیازمند روشنگری و تبیین واقعیت‌ها است. تبیین واقعیت‌ها خاک‌ریزهای شناختی، اعتقادی، ایمانی و معرفتی و نگرش افراد و جامعه را مستحکم نموده و مقاومت و ایستادگی را در دفاع و در برابر دشمنان ارتقاء می‌بخشد. تبیین زمانی که در تقابل با دشمن و فی سبیل الله باشد، بخشی از جهاد تبیین و رسالت روشنگری می‌باشد. جهاد تبیین یک ضرورت گذار تاریخی است که رهبر انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در این برهه از زمان، تشخیص داده‌اند. در دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) دیگر جایز نیست به روال گذشته در تقابل با دشمنان و تهاجم ترکیبی آنان، طی طریق نمود. بلکه لازم است یک تحول انقلابی و یک جهاد به‌سوی کشف و بیان حقایق در برابر ابهام‌آفرینی و پرده افکنی دشمنان بر روی حقایق صورت پذیرد. موفقیت در این مسیر به درک و شناخت درست این نوع از جهاد دارد. لذا در این مقاله محققین تلاش نمودند در حد توان به این عرصه مهم جهاد پردازند و جهاد تبیین و گونه‌های مختلف آن را واکاوی نمایند. در این مقاله ابتدا ادبیات جهاد تبیین بر اساس منابع اسلامی و دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) موردبررسی قرار گرفت. برای آشنایی با جهاد تبیین به بیانات و فرامین مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) از ابتدای زعامت ایشان تا ۱۴۰۱ مراجعه شد و بیانات ایشان به‌صورت هدفمند بر اساس کلیدواژه‌های تبیین، جهاد و جهاد تبیین بررسی شدند. سپس با به‌کارگیری روش تجزیه‌وتحلیل محتوای قراردادی متون

تجزیه و تحلیل و کدگذاری شدند که در مجموع ۲۹۴ مفهوم اولیه، ۲۹ مقوله فرعی و ۸ مقوله اصلی شناسایی گردید. در نهایت پس از بررسی روایی و پایایی داده‌ها و تأیید آن‌ها، الگوی مفهومی جهاد تبیین بر اساس منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) طراحی و تدوین گردید.

الگوی ارائه‌شده بر اساس داده‌های استخراج‌شده مشتمل بر سه بخش اساس است. ابتدای آن ورودی الگو است که پیش‌نیازها و بسترهای لازم برای تحقق و ورود به عرصه جهاد تبیین را به تصویر می‌کشد، بخش دوم یا بخش میانی الگو عرصه‌های مختلف جهاد تبیین را نشان می‌دهد و بخش سوم دستاوردهای حاصل از تحقق جهاد تبیین در همه عرصه‌ها است.

ابتدای این الگو، مجموعه‌ای از عوامل تأثیرگذار بر گونه‌های مختلف جهاد تبیین، با عنوان عوامل زمینه‌ساز مطرح شد که به‌عنوان ورودی الگو ایفای نقش می‌نمایند. جهاد تبیین در عوامل و بسترهایی ریشه دارد که قبل از پرداختن به گونه‌های مختلف جهاد تبیین و ورود به عرصه جهاد تبیین، ضرورت دارد این عوامل زمینه‌ساز و تأثیرگذار شناسایی و معرفی گردند. در الگوی طراحی‌شده، این مؤلفه‌ها در قالب هفت عامل اخلاق‌مداری، دین‌مداری، دانش و آگاهی، انقلابی‌گری، ولایت‌مداری، مدیریت جهادی و عقلانیت دسته‌بندی شدند. همچنین در این الگو گونه‌ها و ابعاد جهاد تبیین در قالب شش عرصه تبیین فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، دینی و فکر و اندیشه گروه‌بندی شدند. دستاوردهای جهاد تبیین بخش دیگری از الگوی ارائه‌شده می‌باشد که در پایان در قالب مؤلفه‌های تمدن نوین اسلامی، امیدآفرینی، توسعه و پیشرفت، اقتدار و عزتمندی، امنیت ملی و بین‌المللی و انسجام و وحدت اسلامی مورد توجه قرار گرفته است. جهاد تبیین آثار و پیامدهای مثبت بسیاری در سطح ملی و بین‌المللی برای امت‌های اسلامی و جهان اسلام دارد، به‌گونه‌ای که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) آن را مهم‌ترین عامل پیروزی حرکت امام خمینی (ره) و عرصه جهاد می‌دانند و بر ضرورت پرداختن به آن به‌صورت علمی و عملی تأکید دارند. جهاد تبیین تحولی ضروری و عظیم است که از لحاظ ماهیت و کمیت و کیفیت، با حرکت معمول متفاوت است، حرکتی که باید برای تبیین صورت بگیرد؛ تبیینی که حقیقتی ثابت و در دسترس و آماده نیست؛ بلکه باید برای آن جهادی عمل نمود؛ یعنی از مشکلات مسیر نهراسید، سختی‌ها را به جان خرید و لحظه و ثانیه‌ای از یاد خدا غافل نشد.

۵-۴- پیشنهادها

امید است نتایج این پژوهش زمینه شناخت بهتر جهاد تبیین را فراهم سازد و راهنمای عمل مناسبی برای همگان در لبیک به فرمان مقام عظمای ولایت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در عرصه جهاد تبیین باشد. با توجه به ضرورت زمانی تبیین و نیاز کنونی ایران اسلامی به جهاد تبیین پیشنهاد ذیل ارائه می‌شود:

-تشکیل کارگروه‌های تخصصی سیاسی در دانشگاه‌ها با حضور کارشناسان سیاسی به‌منظور تشکیل دوره‌های آموزشی و پاسخگویی به سؤالات دانشجویان در خصوص سیاست و ابهامات موجود در زمینه سیاست.

-استفاده از ظرفیت رسانه و فضای مجازی جهت تبیین فرهنگی و رفع شبهات و حمله‌های وارده شده به فرهنگ و ارائه الگوهای فرهنگی متناسب با فرهنگ ایرانی-اسلامی.

-استفاده از ظرفیت حوزه‌های علمیه و روحانیون در سازمان‌ها و دانشگاه‌ها با هدف تبیین دین و معنویت، رفع شبهات دینی و حمله‌های دشمنان به دین و تحریف‌های ایجاد شده در دین.

-تشکیل کارگروه‌های اقتصادی در سازمان‌های دولتی و غیردولتی و اجرای سیاست‌ها اقتصاد مقاومتی.

-تشکیل گروه‌های اندیشه‌ورز در سازمان‌ها با هدف افزایش قدرت تحلیل، تبیین و روشنگری کارمندان.

-تشکیل و تقویت هیئت‌های اندیشه‌ورز در دانشگاه‌ها.

-برپایی نمایشگاه‌های دستاوردهای سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی برای جامعه مخاطب غیردانشگاهی و توده مردم.

-حضور مستمر مسئولین و جهادگران عرصه تبیین در جوامع عمومی نظیر؛ نماز جمعه، نشست‌ها و همایش‌های مرتبط و ارائه روایت‌گری پیشرفت و خدمت.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. آب نیکی، حسن. (۱۳۹۳). جهانی شدن و بحران نفوذ در دولت جمهوری اسلامی ایران. پژوهش سیاست نظری، ۱۶، ۴۴-۲۱.
۲. آئینی، محمدمین؛ موسوی، سید نجم الدین. (۱۴۰۰). ارائه مدل مفهومی مدیریت جهادی؛ مبتنی بر متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۱(۱)، ۱۲۵-۱۵۶.
۳. اسماعیلی کیا، غریب و ملانظری، مهناز. (۱۳۹۵). چارچوبی برای تحول در نظام پاسخگویی مالی و عملیاتی دانشگاه‌های دولتی ایران از دیدگاه خبرگان. حسابداری سلامت، ۴(۴)، ۲۵-۱.
۴. امیری، بهمن؛ توکلی خانیکی، محمدجواد. (۱۴۰۱). مؤلفه‌های سیاسی جهاد تبیین بر اساس نهج البلاغه. کارشناسی ارشد، مشهد: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی.
۵. بایبی فارسانی، میثم؛ حسنی مقدم، صادق. (۱۳۹۹). ارائه الگوی اندیشه ورزی با محوریت دیدگاه‌های مقام معظم رهبری: رویکرد آمیخته (نمونه پژوهش: دانشگاه جامع امام حسین^(علیه‌السلام)). مدیریت راهبردی دانش سازمانی، ۳(۸)، ۱۰۱-۶۵.
۶. باقری، محمدحسین؛ عاصی مذهب، ابوالقاسم؛ اعتمادی فرد، اعظم. (۱۳۹۹). ماهیت شناسی قرآنی روایی جهاد کبیر، شیوه شناسی عملکرد دشمن و راهکارهای مقابله با آن در عرصه اقتصاد. قرآن و طب، ۵(۲)، ۱۵۴-۱۳۹.
۷. حسنقلی پور، حکیمه؛ امیری، مجتبی؛ پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۶). توسعه مدل ارزشیابی خط‌مشی نگهداشت اثربخش اعضای هیئت علمی در آموزش عالی. مدیریت دولتی، ۳(۳)، ۴۸۹-۵۱۶.
۸. خدادوست، محمدمهدی؛ صالحی زاده، محمد اسماعیل. (۱۴۰۱). جهاد تبیین در عرصه دستاوردهای اعتقادی انقلاب اسلامی با رویکردی بر قرآن کریم و حدیث. کارشناسی ارشد، مشهد: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی.
۹. ذاکری، مختار؛ شیروانی شیری، علی. (۱۴۰۱). تحلیل محتوای بیانیه‌ی گام دوم انقلاب بر مبنای مؤلفه‌های هویت آفرینی اسلامی-ایرانی. مطالعات ملی، ۱(۳۳)، ۵۵-۳۱.
۱۰. طاهری، علی؛ غضنفری، علی. (۱۴۰۱). شاخصه‌های جهاد تبیین در قرآن کریم و کتاب مقدس. کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم

- قرآنی.
۱۱. فرهمندیان، علی. (۱۴۰۱). شرایط کامیابی جهاد تبیین. دانش‌ها و آموزه‌های قرآن و حدیث، ۴(۱۵)، ۵-۱۹.
  ۱۲. عیسی نیا، رضا. (۱۴۰۱). جهاد تبیین در زمانه‌ی جمهوری اسلامی ایران و نقش روحانیت در آن. پژوهشنامه تبلیغ اسلامی، ۱(۴)، ۱۵-۱.
  ۱۳. معمایی، هاجر؛ عبدالهی، بیژن؛ جعفری نیا، سعید؛ موسوی پور، سیدمحمدحسین. (۱۴۰۰). طراحی و تبیین الگوی اخلاق سازمانی از منظر قرآن کریم (بررسی آیات شش سوره مائده، یوسف، نور، اسراء، احزاب و حجرات). مدیریت اسلامی، ۲۹(۳)، ۴۰-۵.
  ۱۴. فرهادی، علی. (۱۳۹۷). سناریوهای نفوذ نرم دشمن در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران. آینده‌پژوهی دفاعی، ۲(۵)، ۱۴۰-۱۱۱.
  ۱۵. قائدی، محمدرضا و گلشنی، علیرضا. (۱۳۹۵). روش تحلیل محتوا: از کمی گرایی تا کیفی گرایی. روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۷(۲۳)، ۸۲-۵۷.
  ۱۶. قرایی آشتیانی، محمدرضا، پور صادق، ناصر. (۱۳۹۸). بررسی نقش و تأثیر فرهنگ‌سازمانی بر مدیریت جهادی با تأکید بر دیدگاه حضرت آیت اله العظمی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی). مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، ۴۷، ۳۷-۴۲.
  ۱۷. واحدیان عظیمی، امیر؛ رحیمی ابوالفضل. (۱۳۹۲). تبیین مفهوم معنویت: تحلیل محتوای قراردادی. تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۲(۱)، ۲۰-۱۱.
  ۱۸. محمودی، محسن؛ صادقی، سالار. (۱۴۰۱). جهاد تبیین در فضای مجازی از منظر رهبر انقلاب. سومین کنفرانس پدافند سایبری.
  ۱۹. مرادی، عباس؛ فراهانی، عباس. (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل راهبرد جهاد تبیین در مقابله با جنگ شناختی دشمن از منظر آموزه‌های دینی. کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی.
  ۲۰. مؤمن زاده، رضا. (۱۳۹۲). بازدارندگی دفاعی جدید جمهوری اسلامی ایران. پژوهش‌نامه دفاع مقدس، ۲(۷)، ۱۴۷-۱۷۹.

کتابها

۱. باقری چوکامی، سیامک (۱۴۰۱). جهاد تبیین در شرایط تهاجم ترکیبی دشمن. قم: زمزم هدایت.
۲. جمشیدی، محمدحسین (۱۳۹۰). مبانی و روش‌شناسی تبیین (با تأکید بر اندیشه سیاسی). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.
۳. رایف، دانیل، استفن لیسلی و فردریک جی فیکو. (۱۳۹۸). تحلیل پیام‌های رسانه‌ای:

- کاربرد تحلیل محتوای کمی در تحقیق. ترجمه مهدخت بروجردی علوی، تهران: سروش.
۴. صلح میرزایی، سعید (۱۴۰۱). جهاد تبیین در اندیشه آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای. چاپ اول، تهران: انقلاب اسلامی.
۵. عباسی، کریم؛ خاک رنگین، علی (۱۴۰۰). روش‌های تبیین: بررسی بیانات مقام معظم رهبری پیرامون تبیین و روشنگری. چاپ اول، تهران: پرناک.
۶. مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۸۳). جنگ و جهاد در قرآن. قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۷. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۸). پیام قرآن. جلد ۱، چاپ نهم، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۸. نصیری فرد، عباس. (۱۴۰۱). مفاهیم تکنیک‌ها و مهارت‌های جهاد تبیین بر پایه مدل ساختاری و مفهومی. تهران: دفتر نشر معارف.

منابع اینترنتی

- ۱- خامنه‌ای، سید علی، مجموعه بیانات. <https://farsi.khamenei.ir/speech-topic>

۶-۲- منابع لاتین

Books

- Malek Zadeh, G. and Kazemi, M. and Lagzian, M. (2014). Organizational Intelligence: Designing a Hierarchy Model for Iranian State Universities with a Demetal Approach, Transformation Management Research, 5(10), 94-124.

